

JULIA ŁOSIAK-PILCH¹

EMOCJE, KONTEKST SYTUACYJNY I POZNANIE SPOŁECZNE

Słowa kluczowe: emocje, ekspresja mimiczna, poznanie społeczne

Emocje są obiektem zainteresowania psychologii od wielu lat, chociaż nie poświęcono im tylu prac co procesom poznawczym, szczególnie jeżeli mówimy o wieku XX. Niemniej nasza wiedza o emocjach znacznie się rozwinęła od czasu, kiedy behawioryści prowadzili pierwsze badania nad warunkowaniem emocji strachu. Wprawdzie emocje są reakcjami indywidualnymi i generalnie subiektywnymi doznaniem, to jednak pojawiają się najczęściej w kontekście społecznym, w czasie interakcji z innymi ludźmi. Bardzo istotną rolę odgrywa wtedy mimiczna ekspresja emocji, będąca komunikatem dla innych o doznawanych przez nas stanach emocjonalnych. Dzięki temu osoby w naszym otoczeniu wiedzą, czy im współczujemy, czy dzielimy z nimi ich radość albo niezadowolenie. Co więcej, okazuje się, że emocje, pojawiając się w określonym kontekście sytuacyjnym, są ważnym elementem kształtującym procesy poznania społecznego.

W niniejszym artykule zostaną omówione kwestie takie jak: po pierwsze, rozróżnienie pomiędzy emocjami a innymi stanami afektywnymi – na przykład nastrojem, po drugie, kulturowa uniwersalność ekspresji mimicznej emocji podstawowych, po trzecie, kulturowe uwarunkowania reguł okazywania emocji i, po czwarte, znaczenie emocji oraz ich kontekstu dla procesów poznania społecznego.

---

¹ Dr; Uniwersytet Jagielloński; ORCID: 0000-0002-5035-171X; julia.losiak@uj.edu.pl.

EMOCJE A INNE STANY AFEKTYWNE

Emocje są epizodycznymi stanami, których doznajemy regularnie, wiele razy w ciągu każdego dnia, ale czas trwania takich stanów można liczyć w sekundach lub minutach. Wprawdzie różnią się intensywnością, ale zawsze mają podobny przebieg, z szybkim narastaniem i nieco wolniejszym zanikaniem (Oatley, Jenkins 2003, Łosiak 2007). Co więcej, emocje są zawsze reakcjami na coś określonego, jakieś zdarzenie czy działania innych osób – na przykład strach po usłyszeniu eksplozji lub gniew w reakcji na zniewagę. Emocjom podstawowym, takim jak radość, strach, smutek czy gniew, towarzyszy też specyficzna ekspresja mimiczna (Ekman 1999).

Nastrój jest stanem o umiarkowanej intensywności, ale trwającym o wiele dłużej, czyli godziny lub dni. Wprawdzie jego intensywność może fluktuować, ale nie ma ona charakterystycznego dla emocji przebiegu (pojedyncze narastanie – zanikanie). To, co w sposób zasadniczy różni nastrój od emocji, to brak określonej przyczyny oraz brak ekspresji mimicznej (Ekman 1999). Oczywiście w pewnych sytuacjach nastrój może mieć określoną przyczynę, na przykład obniżony nastrój w reakcji na niepowodzenie, ale nie jest to regułą, bardzo często nie można jednoznacznie zidentyfikować przyczyny nastroju, a jego uwarunkowania mogą tkwić w procesach biologicznych organizmu. Trzeba dodać, że rozróżnia się jedynie dwa rodzaje nastroju – obniżony i podwyższony, podczas gdy zróżnicowanie stanów emocjonalnych jest dużo większe (Lazarus 1999).

Termin „afekt” jest zazwyczaj używany jako ogólne określenie, obejmujące zarówno emocje, jak i nastrój (Łosiak 2007, Davidson 1999, Gross 1998). Często używa się też określenia „stany afektywne” w odniesieniu do emocji czy nastroju, natomiast w specyficzny sposób określenie „afekt” jest używane w psychiatrii, dla określenia bardzo silnych doznań emocjonalnych (Wciórka 2004).

Ostatni termin wymagający omówienia to uczucie. Dla wielu badaczy jest to inne, ale równoważne określenie emocji i używają oni obu terminów zamiennie (Oatley, Jenkins 2003, Clore 1999). Jednak badania i konkluzje Damasio (1999) wskazują raczej, że uczucia są świadomością emocji, a więc tym, co w naszych reakcjach emocjonalnych jest świadome dla nas samych (Łosiak 2007).

W psychologii funkcjonuje ważne pojęcie emocji podstawowych, w odniesieniu do najważniejszych, różniących się jakościowo, stanów emocjonalnych,

których jednocześnie nie da się sprowadzić do stanów prostszych. Uważa się, że mają one specyficzne mechanizmy mózgowe (Izard 1992) oraz wzorce ekspresji mimicznej (Ekman 1999). Sprawa komplikuje się jednak, kiedy proponowane są zestawienia emocji podstawowych. Badacze różnią się zasadniczo w tej kwestii, proponują też różne kryteria ich rozróżnienia (Łosiak 2007), wymienia się od kilku do kilkunastu stanów. Dla potrzeb rozważań w niniejszej pracy, proponuje się roboczo zawęzić listę emocji podstawowych do tych, które pojawiają się we wszystkich klasyfikacjach, czyli radości, strachu, gniewu, wstrętu i smutku.

PRYMAT NATURY – EKSPRESJA MIMICZNA EMOCJI PODSTAWOWYCH

W latach 60. ubiegłego wieku odkryto na Nowej Gwinei plemiona, których członkowie nie mieli wcześniej żadnego kontaktu z naszą cywilizacją. Ekman i Friesen (1971) przeprowadzili wtedy serię eksperymentów dotyczących występującej u tych ludzi ekspresji mimicznej emocji podstawowych. Ich konkluzja była jednoznaczna – radość, smutek, strach czy gniew wyglądają tak samo na twarzy Papuasa, Amerykanina czy Europejczyka. Co więcej, Papuas odczytuje adekwatnie radość czy strach na twarzy Amerykanina, który z kolei trafnie odczytuje emocje na twarzy Papuasa. Nasuwa się następujące wyjaśnienie takiej międzykulturowej zgodności, mianowicie że ekspresja mimiczna emocji podstawowych jest efektem specyficznych procesów mózgowych, kształtujących się niezależnie od kultury, w której jednostka dojrzeje. Ponieważ mózgowy mechanizm ekspresji mimicznej emocji są integralną częścią procesów emocjonalnych jako takich, uważa się, że emocje, przynajmniej te podstawowe, są procesami, których przebieg jest zdeterminowany procesami biologicznymi, stałymi wzorcami procesów mózgowych (Ekman 1999). To oczywiście nie wyklucza tego, że czynniki wywołujące emocje mogą mieć bardzo różną naturę, od takich, które uruchamiają emocje w sposób odruchowy (reakcja strachu na nagle pojawiający się duży obiekt) do takich, które mają charakter społeczno-kulturowy (strach spowodowany wystąpieniem publicznym). Innymi słowy reakcje emocjonalne są stałymi, uwarunkowanymi biologicznie, wzorcami procesów, które pojawiają się w odpowiedzi na bardzo różne okoliczności, także takie mające charakter złożonych relacji społecznych.

PRYMAT KULTURY – REGUŁY OKAZYWANIA EMOCJI

Wprawdzie trudno jest nam kontrolować reakcje emocjonalne, szczególnie wtedy, kiedy bodźce je wywołujące są silniejsze, to jednak dysponujemy świadomie kontrolowanymi technikami osłabiania, tłumienia albo wzmacniania ekspresji emocji. Zdaniem Grossa (1998) całość takich technik można określić mianem procesów regulacji emocji. Obejmują one zarówno działania, mające na celu manipulowanie czynnikami, które wywołują emocje, jak i modulację reakcji emocjonalnych. Przykładem działań pierwszego rodzaju może być unikanie okoliczności, o których wiemy, że spowodują u nas silną reakcję emocjonalną. Kliniką formą takich działań to fobia, kiedy osoba unika sytuacji, które wywołują u niej lęk, do tego stopnia, że staje się to uciążliwe w codziennym życiu. Natomiast w zasadzie każdemu zdarza się, że na przykład unika spotkań z ludźmi, którzy swoim zachowaniem wywołują u nas negatywne reakcje emocjonalne. Możemy też mieć do czynienia z odwrotnym zabiegiem, kiedy idziemy do kina obejrzeć komedię, aby dostarczyć sobie okazji do przeżywania pozytywnych emocji. Przykładem działań drugiego rodzaju może być osłabianie, tłumienie ekspresji albo maskowanie ekspresji emocji negatywnych przez wymuszone uśmiechanie się. W tym momencie pojawia się kwestia wpływu kultury – emocje negatywne są z reguły w różnych społeczeństwach wartościowane negatywnie, stąd naturalna tendencja, aby je ukrywać.

Pierwsze obserwacje pokazujące różnice kulturowe w występowaniu tendencji do tłumienia emocji negatywnych pojawiły się już w latach 70. ubiegłego wieku za sprawą badań Ekmana i Friesena (Ekman i in. 1987). Stosowano w nich procedurę wywoływania emocji przez pokazywanie filmów zawierających bardzo drastyczne, wywołujące negatywne emocje sceny oraz sceny zabawne. Rejestrowano ekspresję mimiczną emocji u widzów, którymi byli studenci amerykańscy i japońscy. Nie zaobserwowano pomiędzy nimi różnic w ekspresji, kiedy oglądali filmy sami, natomiast kiedy oglądali je w obecności eksperymentatora, Japończycy maskowali negatywne emocje uśmiechem, podczas gdy Amerykanie nie ujawnili takiej tendencji. Ogólna konkluzja była taka, że w każdej kulturze istnieją pewne reguły dotyczące okazywania emocji, które są poznawczymi reprezentacjami konwencji społecznych. Badania Matsumoto i współpracowników (2005) ujawniają występowanie takich różnic, szczególnie pomiędzy reprezentantami kultur indywidualistycznych i kolektywistycznych. W przypadku tych pierwszych dozwala się na silniejszą ekspresję emocji, w tym także

negatywnych, wobec członków swojej grupy społecznej, natomiast w przypadku kultur kolektywistycznych jest przyzwolenie na silniejszą ekspresję wobec własnej grupy tylko emocji pozytywnych, natomiast negatywnych wobec osób spoza grupy. Zaobserwowano również ogólną, niezależną od kultury społecznej tendencję do swobodniejszego okazywania emocji osobom z rodziny, a obcym w dużo mniejszym stopniu.

Można zatem sformułować konkluzję, że w przypadku emocji, w różnych płaszczyznach ujawnia się dominacja biologii lub kultury. Natomiast uwzględnienie szerszego kontekstu, kiedy weźmiemy pod uwagę nie tylko podmiot emocji, ale także odbiorców ekspresji emocji – czyli uczestników interakcji społecznych, w których pojawia się większość emocji – to wtedy pojawiają się nowe efekty.

ODBIÓR EMOCJI – ZNACZENIE CZYNNIKÓW PODMIOTOWYCH I SYTUACYJNYCH

Kiedy osoba doświadcza radości lub gniewu, towarzyszy temu określony wzorec ekspresji mimicznej, której główna funkcja ma charakter komunikacyjny – przekazujemy osobom w naszym otoczeniu informacje o doznawanym przez nas stanie emocjonalnym. Trafność odczytania takiego stanu ma kluczowe znaczenie w życiu społecznym. Uważa się, że pomaga ona w łagodzeniu interakcji społecznych oraz w budowaniu i wzmacnianiu relacji społecznych (Niedenthal, Brauer 2012). Wśród najważniejszych czynników warunkujących trafność odczytywania emocji innych wymienia się inteligencję emocjonalną, wiedzę o emocjach oraz empatię.

Zdolność do rozpoznawania emocji u innych jest uważana za jeden z czterech podstawowych czynników inteligencji emocjonalnej, obok rozumienia, używania i kontrolowania emocji (Mayer, Salovey, Caruso 2004). Wprawdzie intuicyjnie wydaje się oczywiste, że zdolność do rozpoznawania emocji u innych jest powiązana z poziomem funkcjonowania społecznego, to jednak, jak zauważyli Fischer, Pauw i Manstead (2019), stosunkowo niewiele badań empirycznych próbowało określić tę zależność, co więcej, jak wynika z ich przeglądu literatury, w przypadkach, kiedy próbowano zbadać tę zależność, wyniki nie były wiążące. Jak sugerują wspomniani wyżej autorzy, negatywny rezultat może wynikać z zastosowanej metody badania rozpoznawania emocji – w większości badań używano testu mierzącego trafność rozpoznawania emocji innych bez uwzględniania kontekstu

społecznego, natomiast kiedy w innych pomiarach został on uwzględniony, związek trafności rozpoznawania emocji z poziomem funkcjonowania społecznego ujawnił się wyraźniej. Konkludując, postulat mówiący o tym, że osoby, które trafniej rozpoznają emocje innych, wykazują generalnie lepszy poziom funkcjonowania społecznego, wydaje się uzasadniony na drodze rozumowania, chociaż jego potwierdzenie empiryczne okazało się trudne ze względu na trudności w pomiarze.

Wiedza o emocjach jest definiowana na podstawie dwóch kryteriów, po pierwsze, bogactwa indywidualnego słownika dotyczącego emocji, po drugie, umiejętności różnicowania emocji (Smidt i Suvak 2015). Badania Erbas i współpracowników (2016) pokazały, że osoby wykazujące wyższy poziom różnicowania negatywnych stanów emocjonalnych rozpoznawały trafniej emocje swoich partnerów. Podobnie konkluzje pojawiły się w bardziej kontrolowanych, laboratoryjnych badaniach (Israelashvili i in. 2019).

Empatia to trzeci z podstawowych czynników warunkujących trafność rozpoznawania emocji innych. Można oczekiwać, że osoby empatyczne, generalnie bardziej troszczące się o innych, są też bardziej wyczulone na ich ekspresję emocji. Niestety, w tym przypadku, podobnie jak z inteligencją emocjonalną, wprowadzicie postulowany związek empatii ze zdolnością rozpoznania emocji jest intuicyjnie i rozumowo przekonujący, wyniki badań empirycznych nie są miarodajne (Fischer, Pauw i Manstead 2019).

Ogólna konkluzja w kwestii relacji pomiędzy umiejętnością rozpoznawania emocji u innych a funkcjonowaniem społecznym, zaproponowana przez wspomnianych wyżej autorów, jest taka, że rozpoznawanie emocji jest procesem społecznym, a oprócz czynników indywidualnych istotną rolę odgrywa wiedza o drugiej osobie („on nigdy nie jest smutny”), kontekst sytuacyjny (przegrany mecz drużyny, której kibicuje) oraz relacja z tą osobą („on zazwyczaj nie okazuje mi smutku”). Zarówno kontekst sytuacyjny, jak i relacja z osobą są istotnymi społecznymi czynnikami, wpływającymi na rozpoznawanie emocji, chociaż pomijanymi w przypadku wielu badań empirycznych.

Uśmiech, istotny składnik ekspresji emocji radości i zadowolenia, jest powszechnie uznanym sygnałem pozytywnego afektu, jednak, jak podkreślają niektórzy badacze, jego społeczne konsekwencje, takie jak oceny i zachowania, zależą w dużej mierze od sytuacji, w której się pojawia (Rychłowska, Manstead, van der Schalk 2019). Zdaniem tych autorów, uśmiech pojawiający się w pozytywnym kontekście sprzyja ujawnianiu pozytywnych postaw wobec uśmiechającej się osoby i zwiększa gotowość do współpracy,

natomiast jeżeli uśmiech jest ujawniany w negatywnym kontekście, na przykład jako reakcja na czyjeś niepowodzenie, efekt jest odwrotny. Z drugiej strony, wprawdzie generalnie uśmiechanie się ma pozytywne konsekwencje społeczne, w pewnych sytuacjach może być mniej korzystne. Ludzie reagujący uśmiechem na przykre sceny prezentowane na filmie, byli oceniani bardziej negatywnie niż osoby, które się nie uśmiechały. Podobnie, kiedy badani oceniali kandydata do pracy w charakterze reportera, uśmiechający się w trakcie rozmowy kwalifikacyjnej kandydat był rzadziej oceniany jako nadający się do pracy. Badania Kalokerinos i współpracowników (2014) ujawniły z kolei, że uśmiechający się zwycięzcy byli oceniani mniej pozytywnie niż nieuśmiechający się. Okazuje się również, że efekt ten był silniejszy, kiedy zwycięstwo było osiągnięte w sposób nie całkiem fair (Rychłowska, Manstead, van der Schalk 2019). Z drugiej strony, inne badania pokazały, że uśmiechający się zwycięzcy byli oceniani jako mający wyższy status i bardziej kompetentni niż ci, którzy nie ujawniali żadnej emocji (Greenaway i in. 2018).

EMOCJE, KONTEKST SYTUACYJNY I PROCESY POZNANIA SPOŁECZNEGO

Kiedy doświadczamy emocji, ujawniają się one w formie określonej ekspresji mimicznej, a dzieje się to w jakiejś sytuacji. Jak się okazuje, inne osoby nie tylko identyfikują nasz stan emocjonalny, ale – biorąc pod uwagę to, w jakim kontekście sytuacyjnym się pojawił – formułują również wnioski dotyczące świata społecznego, czyli możemy mówić o procesach poznania społecznego. Hess i Hareli (2019) opisali taki proces w formie modelu EBIC (Emotion Based Inference in Context) – opartego na emocjach wnioskowania w kontekście. Proces takiego wnioskowania opiera się na jednoczesnym odbiorze informacji o emocji i o kontekście, w którym się ujawniła, a charakter wniosku zależy także od tego, czy jest zgodność pomiędzy ekspresją emocji a kontekstem, czy nie.

Autorzy tej koncepcji posłużyli się przykładem osoby siedzącej obok uroczego kota na kanapie. Jeżeli osoba uśmiecha się do miłego wyglądającego kota, mamy do czynienia ze zgodnością informacji o emocji i kontekście, a w efekcie możemy wnioskować, że ta osoba lubi koty (wniosek dotyczący osoby), że kot jest uroczy (wniosek dotyczący sytuacji) albo że kotu wolno siedzieć na kanapie (wniosek dotyczący norm). W taki sposób odbiorca

ekspresji mimicznej wychodzi poza emocję okazywaną przez daną osobę i formułuje ogólniejsze wnioski dotyczące świata społecznego. Co więcej, jeżeli nie ma zgodności pomiędzy emocją a kontekstem, bo osoba okazuje w tej samej sytuacji strach, nasze wnioskowanie idzie w zupełnie innym kierunku, na przykład, że ta osoba nie lubi kotów (wniosek dotyczący osoby), że kocie pazury mogą być zagrożeniem dla obicia sofy (wniosek dotyczący sytuacji) albo że kotu nie wolno siadać na kanapie (wniosek dotyczący norm). Istotą tego, co proponują w swoim modelu Hess i Hareli, jest twierdzenie, że emocje danej osoby, ujawniając się w określonym kontekście, uruchamiają u innych osób proces szerszego wnioskowania o świecie społecznym. Zdaniem tych autorów stwarza to odmienną, szerszą perspektywę dla naszej wiedzy o emocjach, podczas gdy w dotychczasowych, tradycyjnych badaniach dotyczących odbioru ekspresji mimicznej posługiwano się ekspresją wyizolowaną z kontekstu.

Gratch i de Mello (2019) opisali eksperyment, w którym wykazali, że odbiór mimicznej ekspresji emocji wykracza poza samą ekspresję. Badani brali udział w grach komputerowych, w których ich partnerem był wygenerowany cyfrowo awatar, podejmujący określone działania i ujawniający różne formy ekspresji mimicznej. Awatar rozgrywał zawsze, opierając się na tej samej strategii, ale ujawniał różne emocje. W pierwszej rundzie awatar ujawniał emocję zadowolenia, kiedy współpracował z badanym, a emocje żalu, kiedy wykorzystywał badanego w grze. W drugiej rundzie było odwrotnie, awatar ujawniał zadowolenie, kiedy wykorzystywał badanego, a żal, kiedy współpracował. Kiedy sprawdzono, jak badani podejmowali współpracę, okazało się, że znacząco częściej współpracowali z awatarem, który ujawniał zadowolenie ze współpracy, a żal, kiedy wykorzystywał. Autorzy eksperymentu podkreślali, że ta sama ekspresja emocji (radość) może prowadzić do zupełnie innych reakcji, ponieważ osoby biorą pod uwagę kontekst, w jakim się emocja ujawnia (współpraca lub rywalizacja). Możemy również powiedzieć, że obserwowana ekspresja emocji jest podstawą do wnioskowania o intencjach osoby.

Hess i Hareli (2018) opisali proces odbioru emocji w kontekście, opierając się na pojęciu inżynierii zwrotnej, czyli procedury odtwarzania sposobu skonstruowania jakiegoś urządzenia na podstawie analizy jego właściwości w formie gotowego produktu. Ich zdaniem ludzie nie tylko odczytują określone emocje u innych, ale odtwarzają procesy oceny sytuacji, które doprowadziły do takiej emocji u obserwowanej osoby. Jeżeli widzę na twarzy innej osoby strach, to wnioskuję, że osoba ta ocenia sytuację jako

niebezpieczną. Odbiór emocji innych obejmuje zatem także jej przyczyny. Dodajmy, że ten mechanizm dobrze tłumaczy zjawisko szybkiego udzielania się emocji w grupie.

Jak wskazują wyniki innych badań, bazując na obserwowanej ekspresji emocji, wnioskujemy o jeszcze innych właściwościach osoby. W badaniach Hareli i Hess (2010) uczestnicy mieli ocenić kandydata do pracy na podstawie przedstawionej informacji o tym, jak ta osoba zareagowała na niepowodzenie w swojej wcześniejszej pracy. Porównywano oceny w zależności od tego, czy oceniany kandydat zareagował gniewem, smutkiem lub śmiechem. Okazało się, że kandydat prezentujący uśmiech był oceniany jako mniej agresywny, niż ten ujawniający gniew.

Schmidt Mast i Palese (2019), bazując na przeglądzie wielu badań, sformułowali tezę, że niektóre emocje są sygnałami władzy i dominacji, będą to zadowolenie, złość, zaskoczenie, duma czy wstręt, podczas gdy smutek, wstyd czy strach sygnalizują coś przeciwnego. Proponowane przez nich wyjaśnienie tego efektu odwołuje się do powszechnych w społeczeństwie stereotypowych przekonań, na przykład takich, że ludzie, ujawniający gniew w sytuacji negatywnej lub zadowolenie w sytuacji pozytywnej, są spostrzegani jako bardziej władczy (Hareli i in. 2011). U podstaw takich stereotypowych przekonań mogą tkwić ujawnione w badaniach empirycznych tendencje ludzi mających władzę i poczucie siły do łatwiejszego i wyraźniejszego ujawniania emocji (Hall, Coats, LeBeau 2005). Natomiast konkluzja pracy Schmidt Mast i Palese znowu pokazuje, że obserwując emocje u innych, wykraczamy poza odczytanie ekspresji, przypisujemy osobie takie cechy jak władza czy dominacja.

Poza wnioskowaniem o intencjach czy właściwościach osoby, ekspresja emocji może również uruchamiać nasze konkluzje dotyczące norm społecznych (Hareli, Elkabetz, Hess 2019). Jeżeli obserwujemy u kogoś gniew w reakcji na czyjeś zachowanie, możemy wyciągać wniosek, że stanowi ono naruszenie obowiązujących norm. W tym przypadku emocja w określonym kontekście jest dla nas podstawą do wnioskowania o normach i standardach.

PODSUMOWANIE

Wprawdzie trudno mówić o zgodności poglądów badaczy w kwestii natury emocji i ich zróżnicowania, to jednak dość jednoznacznie różnicuje się

emocje, będące krótkotrwałymi stanami afektywnymi, od nastroju, czyli mniej intensywnego, dłuższego i mniej zróżnicowanego stanu, czy uczuć. W tym ostatnim przypadku można mówić o dwóch zasadniczych podejściach, jednym, utożsamiającym z grubsza emocje z uczuciami, i takim, w którym uczucie traktuje się jako świadomość emocji. To ujęcie ma dobre uzasadnienie w badaniach mózgowych mechanizmów emocji.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę emocje podstawowe, takie jak strach, gniew czy zadowolenie, to badania dość jednoznacznie wykazują, że ekspresja mimiczna tych stanów jest uwarunkowana procesami mózgowymi i uniwersalna kulturowo. Inaczej wygląda sprawa regulacji i okazywania emocji – tutaj bardzo ważną rolę odgrywa czynnik kulturowy. Badania wskazują na wyraźne różnice reguł okazywania emocji w różnych kulturach, na przykład indywidualistycznych i kolektywistycznych.

Można zaryzykować stwierdzenie, że zainteresowania badaczy emocji przeniosły się z kwestii natury emocji na mózgowo mechanizmy emocji z jednej strony, a z drugiej na społeczny kontekst ich powstawania i co więcej, odbioru ekspresji emocji. Rozwijające się w ostatnim okresie badania ujawniają, że odbiór ekspresji mimicznej emocji to złożony proces poznawczy, który nie ogranicza się jedynie do identyfikacji stanu emocjonalnego osoby, którą obserwujemy, ale obejmuje także wnioskowanie o jej sposobie spostrzegania otoczenia oraz o jej właściwościach. Kluczową rolę w takim wnioskowaniu odgrywa kontekst sytuacyjny, w którym ekspresja emocji się pojawia. Co więcej, ekspresja mimiczna emocji staje się istotnym czynnikiem procesów poznania społecznego. Obserwując ekspresję mimiczną emocji jakiejś osoby, formułujemy jednocześnie wnioski dotyczące właściwości otoczenia, w których emocja została wzbudzona, oraz konkluzje dotyczące świata społecznego, na przykład norm.

BIBLIOGRAFIA

- Clore, G. C. 1999. Dlaczego emocje są zawsze świadome. W: P. Ekman, R. J. Davidson (red.), *Natura emocji. Podstawowe zagadnienia* (B. Wojciszke, tłum.), (s. 242–247). Gdańsk: GWP.
- Damasio, A. R. 1999. *Błąd Kartezjusza. Emocje, rozum i ludzki mózg* (M. Karpiński, tłum.), Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Davidson, R. J. 1999. O emocji, nastroju i innych pojęciach afektywnych. W: P. Ekman, R. J. Davidson (red.), *Natura emocji. Podstawowe zagadnienia* (B. Wojciszke, tłum.) (s. 50–53). Gdańsk: GWP.
- Ekman, P. 1999. Facial Expressions. W: T. Dalgleish, M. Power (red.), *Handbook of Cognition and Emotion* (s. 301–320). Chichester: John Wiley & Sons.

- Ekman, P., Friesen, W. V. 1971. *Constants Across Cultures in the Face of Emotions*, „Journal of Personality and Social Psychology”, 29, 124–129, <https://doi.org/10.1037/h0030377>.
- Ekman, P., Friesen, W. V., O’Sullivan, M., Chan, A., Diacoyani-Tarlatzis, I., Heider, K. i in. 1987. *Universals and Cultural Differences in the Judgments of Facial Expression of Emotion*, „Journal of Personality and Social Psychology”, 53, 712–717, <https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.4.712>.
- Erbas, Y., Sels, L., Ceulemans, E., Kuppens. P. 2016. *Feeling Me, Feeling You*, „Social Psychological and Personality Science”, 7(3), 240–247, <https://doi.org/10.1177/1948550616633504>.
- Fischer, A. H., Pauw, L. S., Manstead, A. S. 2019. Emotion Recognition as a Social Act: The Role of the Expresser-Observer Relationship in Recognizing Emotions. W: U. Hess, S. Hareli (red.), *The Social Nature of Emotion Expression: What Emotions Can Tell Us about the World*, Springer Nature Switzerland AG, https://doi.org/10.1007/978-3-030-32968-6_2.
- Gratch, J., de Melo, C. S. 2019. Inferring Intentions from Emotion Expressions in Social Decision Making. W: U. Hess, S. Hareli (red.), *The Social Nature of Emotion Expression. What Emotions Can Tell Us About the World* (s. 141–160). Cham: Springer, https://doi.org/10.1007/978-3-030-32968-6_8.
- Greenaway, K., Kalokerinos, E., Murphy, S., McIlroy, C. 2018. *Winners Are Grinners: Expressing Authentic Positive Emotion Enhances Status in Performance Contexts*, „Journal of Experimental Social Psychology”, 78, 168–180, <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2018.03.013>.
- Gross, J. J. 1998. *The Emerging Field of Emotion Regulation: An Integrative Review*, „Review of General Psychology”, 2, 271–299, <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.3.271>.
- Hall, J. A., Coats, E. J., LeBeau, L. S. 2005. *Non-verbal Behavior and the Vertical Dimension of Social Relations. A Meta-Analysis*, „Psychological Bulletin”, 131(6), 898–924, <https://doi.org/10.1037/0033-2909.131.6.898>.
- Hareli, S., Elkabetz, S., Hess, U. 2019. The Use of Emotions to Infer Norms and Standards. W: U. Hess, S. Hareli (red.), *The Social Nature of Emotion Expression: What Emotions Can Tell Us About the World* (s. 199–208). Cham: Springer, https://doi.org/10.1007/978-3-030-32968-6_11.
- Hareli, S., Hess, U. 2010. *What Emotional Reactions Can Tell Us About the Nature of Others: An Appraisal Perspective on Person Perception*, „Cognition and Emotion”, 24(1), 128–140, <https://doi.org/10.1080/02699930802613828>.
- Hess, U., Hareli, S. 2018. *On the Malleability of the Meaning of Contexts: The Influence of Another Person’s Emotion Expressions on Situation Perception*, „Cognition and Emotion”, 32, 185–191, <https://doi.org/10.1080/02699931.2016.1269725>.
- Hess, U., Hareli, S. 2019. The Emotion-Based Inferences in Context (EBIC) Model. W: U. Hess, S. Hareli (red.), *The Social Nature of Emotion Expression: What Emotions Can Tell Us About the World* (s. 1–6). Cham: Springer, https://doi.org/10.1007/978-3-030-32968-6_1.
- Israelashvili, J., Oosterwijk, S., Sauter, D. A., Fischer, A. H. 2019. *Knowing Me, Knowing You: Emotion Differentiation in Oneself is Associated with Recognition of Others’ Emotions*, „Cognition and Emotion”, 33(7), 1461–1471, <https://doi.org/10.1080/02699931.2019.1577221>.
- Izard, C. E. 1992. *Basic Emotions, Relations Among Emotions and Emotion – Cognition Relation*, „Psychological Review”, 99, 561–565, <https://doi.org/10.1037/0033-295X.99.3.561>.
- Kalokerinos, E., Greenaway, K., Pedder, D., Margetts, E. 2014. *Don’t Grin When You Win: The Social Costs of Positive Emotion Expression in Performance Situations*, „Emotion”, 14(1), 180–186, <https://doi.org/10.1037/a0034442>.
- Łosiak, W. 2007. *Psychologia emocji*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Matsumoto, D., Yoo, S. H., Hirayama, S., Petrova, G. 2005. *Development and Validation of a Measure of Display Rule Knowledge: The Display Rule Assessment Inventory*, „Emotion”, 5, 23–40, <https://doi.org/10.1037/1528-3542.5.1.23>.

- Mayer, J., Salovey, P., Caruso, D. 2004. *Emotional Intelligence: Theory, Findings and Implications*, „Psychological Inquiry”, 15(3), 197–215, https://doi.org/10.1207/s15327965pli1503_02.
- Niedenthal, P. M., Brauer, M. 2012. *Social Functionality of Human Emotion*, „Annual Review of Psychology”, 63, 259–285, <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.121208.131605>.
- Oatley, K., Jenkins, J. M. 2003. *Zrozumieć emocje*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rychłowska, M., Manstead, A. S., van der Schalk, J. 2019. The Many Faces of Smile. W: U. Hess, S. Hareli (red.), *The Social Nature of Emotion Expression: What Emotions Can Tell Us About the World* (s. 227–246). Cham: Springer, https://doi.org/10.1007/978-3-030-32968-6_13.
- Smidt, K. E., Suvak, M. K. 2015. *A Brief, But Nuanced, Review of Emotional Granularity and Emotion Differentiation Research*, „Current Opinion in Psychology”, 3, 48–51, <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.02.007>.
- Wciórka, J. 2004. Psychopatologia ogólna – objawy i zespoły zaburzeń psychicznych. W: Bili-kiewicz, T. (red.), *Psychiatria. Podręcznik dla studentów medycyny* (s. 56–107). Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.

EMOTIONS, SITUATION CONTEXT AND SOCIAL RECOGNITION

Abstract: The article presents definition of emotional states and the problem of a mimic expression of emotions, which is very important for social relations. It discusses the determinants of expression, the cultural rules of regulating and revealing emotional states, and the importance of the situational context for the reception of a mimic expression. Moreover, a complex cognitive process connected with reading the emotional states of others was presented, in which the recipient makes inferences about the social world, the way the observed person perceives the world, as well as his/her properties and attributes.

Keywords: emotions, mimic expression, social recognition